

History of the Island of Chios, London 1913, tür.yer.; A. Galenté, *Histoire des Juifs de Rhodes, Chio, Cos Etc.*, İstanbul 1935, s. 145-161; Philip P. Argenti, *Occupation of Chios by the Genoese and their Administration of the Island 1246-1566*, Cambridge 1958, I, tür.yer.; Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler (trc. Seha L. Meray), Ankara 1969, I/1, s. 84-110; Emile Y. Kolodny, *La population des îles de la Grèce*, Aix-en-Provence 1974, s. 217-220, 247, 285, 463, 467, 468-471; Sirri Erinç – Tâlib Yücel, *Ege Denizi: Türkiye ile Komşu Ege Adaları*, Ankara 1978, s. 55-105; C. A. Frazee, *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire (1453-1923)*, London-New York 1983, s. 8, 11, 36, 39-40, 44, 78, 80-82, 85, 90, 93-94, 102, 117-119, 127, 168, 171-175, 223, 229, 250-251; Ali İhsan Gencer, *Türk Denizcilik Tarihi Araştırmaları*, İstanbul 1986, s. 71-85; B. Randolph, *Ege Takınadaları: Arşipelago* (trc. Ümit Koçer), İstanbul 1998, s. 44-50; *Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi* (ed. Cevdet Küçük), Ankara 2001, tür.yer.; *Ege Adaları'nın İdari, Mali ve Sosyal Yapısı* (ed. İdris Bostan), Ankara 2003, tür.yer.; Alaeddin Yalçınkaya, "Ege Adalarının En Önemli Ticaret Merkezi Olan Sakız Adasının İktisadi ve Sosyal Hayatından Bir Kesit: 1790-1810", *Ciêpo Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi XIV. Sempozyumu Bildirileri* (haz. Tuncer Baykara), Ankara 2004, s. 773-797; Filiz Yaşar, *Yunan Bağımsızlık Savaşı'nda Sakız Adası*, Ankara 2006, tür.yer.; Haşim Karpuz, "Sakız Adası'ndaki Kaptan-ı Derya Melek Mehmet Paşa Çeşmesi", *Anadolu Araştırmaları*, XVI, İstanbul 2002, s. 321-335; Sabri Can Sannav, "1881 Sakız Depremi ve Adanın Yeniden İmarı", *TD, XXXIX* (2004), s. 125-137; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2485-2486; J. H. Mordtmann – [Besim Darkot], "Sakız Adası", *İA*, X, 94-97; S. Soucek, "Şakız", *El²* (İng.), VIII, 889-892.

ALİ FUAT ÖRENÇ

SAKİZİ MEHMED SÂDIK

(bk. SÂDIK MEHMED EFENDİ, Sakızı).

SÂKÎ

(bk. SÂKÎNÂME; ŞÜRB).

SAKÎF (Benî Sakîf)

(بنو تقيف)

Adnânîler'e mensup
bir Arap kabilesi.

Adını Sakîf lakabıyla bilinen ve kaynaklarda Kays Aylân'a veya İyâd'a bağlanan Kasî b. Münebbih'ten alır. İyâd'a mensup olan Kasî'nin, III. yüzyılın başlarında meydana gelen İyâd-Mudar mücadelesinden çok sonra kabilesiyle birlikte Vec vadisine gelerek Kays Aylân'dan Hevâzin'e katıldığı rivayet edilir. Semûd'un bakiyesi olduğu na dair kayıtlar da bulunan Sakîf'in meş-

hur kolları arasında İlâc, Mâlik ve Ahlâf olarak bilinen Cehm ile Avf sayılabilir. Hayvancılık ve tarımla uğraşan Sakîfliler önceleri Tâif ve çevresinde yaşarken zamanla nüfuslarının artması üzerine şehirde üstünlüğü ele geçirdiler (Bekrî, I, 78).

Tâif, İslâm öncesi Arap toplumunda büyük saygı gören, dört köşe beyaz bir kaya parçasının sembolize ettiği Lât'ın kutsal mekânı idi. Sakîfliler, Kureyşliler ile aralarındaki rekabet ve düşmanlık yüzünden bu beyaz taşı Mekke'deki siyah taşın (Hacerülesved) karşılığı sayıyor ve Kâbe gibi üzerinde örtü bulunan Beytürabb'e adlı bir binada koruyup tapıyorlardı; bu sebeple Tâif de bir tür hac mekânı olmuştu. Kâbe'yi yıkmak için gelen Ebrehe, Tâif'e ulaştığında Benî Sakîf ileri gelenlerinin onu karşılayıp Lât Mâbedi'ne dokunmadığı takdirde kendisine yardımcı olacaklarını söyledikleri ve onun bu teklifi kabul etmesi üzerine emrine Ebû Rigâl adlı bir rehber verdikleri bilinmektedir.

Benî Sakîf, tarım ve hayvancılık kadar çeşitli el sanatları ve ticaret alanında da ilerlemişti. Kuru üzüm, şarap, zeytinyağı ve bal üretiminde, özellikle deri işlemeciliğinde bütün Arabistan'da tanınıyordu. Bu sayede Sakîfliler, Sâsânîler ve Bizans'ın yanında Yemen'den Mısır'a kadar geniş bir coğrafyada ticarî ilişkiler kurmuştu. Kendileri gibi tarımla uğraşan Yesriblilerle bağlantıları bulunan Sakîfliler ile Kureyşliler arasında da ekonomik ilişkiler kurulmuş ve Tâif'te üretilen malların önemli bir kısmının Suriye'den Horasan'a kadar pazarlanması Mekkeli tüccarlar tarafından üstlenilmişti. Kureyş ile Sakîf arasında ayrıca karşılıklı evlilikler yoluyla akrabalıklar kurulmuştu. Kureyş zenginlerinden pek çoğunun sayfiye şehri olarak kullandığı Tâif'te bağ ve bahçeleri vardı. Ancak ekonomik bağları ve akrabalıklarına rağmen Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib ile mücadeleye girişen Sakîfliler, Dördüncü Fîcâr Savaşı'nda Kureyş-Kinâne ittifakına karşı müttefikleri Kays Aylân'ın yanında yer almışlar ve Kureyş'ten pek çok kişinin ölümüne sebep olmuşlardı (İbn Hişâm, I, 209-210).

Resûl-i Ekrem risâletle görevlendirildiğinde ilk tepkileri olumsuz olan Sakîfliler'in arasında ünlü şair Ümeyye b. Ebû's-Salt gibi resul olarak kendisinin görevlendirileceğini umduğunu söyleyenler vardı. Kureyş liderlerinden Velfid b. Mugîre'nin, kendisi yahut Benî Sakîf'in ileri gelenlerinden Ebû Mes'ûd Amr b. Umeyr veya Ahnes b. Şerîk varken Hz. Muhammed'e vahiy gelmesini yadırgamasıyla ilgili sözlerine Kur'an-ı

Kerîm'de atıf vardır (ez-Zuhruf 43/31). Tâif eşrafından Mekke'de oturan Ahnes b. Şerîk, Kureyşli müşriklerle birlikte Hz. Peygamber'e eziyet ederdi. Nübüvvetin 8. yılında (618) Ümeyye b. Ebû's-Salt'ın Resûl-i Ekrem'i münazaraya davet ettiği, bu münazaradan umduklarını elde edemeyen Sakîfliler'in Hz. Peygamber'e ve müslümanlara olan kinlerinin daha da arttığı rivayet edilir.

Benî Sakîf, Resûlullah'a hayatının en zor günlerinden birini yaşatmasıyla İslâm tarihine geçmiştir. Resûl-i Ekrem, müşriklerin kendisine ve ilk müslümanlara karşı tavırlarını gittikçe sertleştirmeleri üzerine davetini Mekke dışındaki bir merkeze götürmeyi düşünmüş ve yanına Zeyd b. Hârise'yi alarak Amr b. Umeyr ile üç oğlu gibi Benî Sakîf'in bazı önemli kişilerini İslâm'a davet etmek amacıyla Tâif'e gitmişti. Ancak bunlar, davetini benimsemedikleri gibi kendisiyle alay edip şehrin alt tabaka insanlarını ve çocukları peşine takarak onu taşlattılar. Resûl-i Ekrem bu saldırılardan ancak şehrin dışındaki, Mekke'ye Utbe b. Rebîa ile kardeşi Şeybe'ye ait bir üzüm bağına sığınarak kurtulabildi ve orada Tâif'te gördüğü bu eziyete karşı beddua etmeyerek Sakîfliler için şu ünlü duasını yaptı: "Allahım! Sakîf'i hidayete erdir ve hepsini doğru yola ileterek emrin ve itaatın altına al!" (*Müşned*, III, 343; İbn Hişâm, IV, 127).

Hicretten sonra başlayan Medine-Mekke arasındaki mücadelede Benî Sakîf müşrikleri destekledi ve müttefikleriyle birlikte onların safında başta Uhud ve Hendek gazveleri olmak üzere her mücadeleye katıldı. Ancak aynı yıllardan itibaren bazı Sakîfliler'in İslâmiyet'e girdiği görülmektedir. Hudeybiye Antlaşması'ndan bir süre önce Medine'ye gelerek ihtidâ eden ve barış görüşmeleri sırasında Hz. Peygamber'in koruyuculuğunu yapan Mugîre b. Şu'be bunlardan biridir. Resûl-i Ekrem, Hudeybiye'nin ardından Benî Sakîf'ten İslâmiyet'i kabul ederek Medine'ye hicret eden Ebû Basîr ve Utbe adlı kişileri anlaşma hükümlerini çiğnememek için iade etmek zorunda kalmıştı.

Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethinden sonra çevredeki bazı putları yıktırması, kendi putları Lât'ın da tahrip edileceğinden endişeye düşen Sakîfliler'i telaşlandırdı. Bu sırada müslümanlarla bir ölüm kalım savaşına hazırlanan Hevâzin lideri Mâlik b. Avf'ın ordusuna katıldılar ve savaşın şiddetlenmesinde önemli rol oynadıkları Huneyn Gazvesi'nde aralarında kabilenin ileri gelenlerinden Osman b. Abdullah'ın

da bulunduğu yetmiş kayıp verdiler (a.g.e., IV, 93). Yenilginin ardından kaçan Sakifliler ve Hevâzinliler'in büyük bir kısmı kumandanları Mâlik b. Avf ile birlikte Tâif'e sığındı. Resûl-i Ekrem şehri kuşattıysa da Sakifliler'in bir yıllık erzak depolamaları ve haram ayların yaklaşması sebebiyle bir ay kadar sonra kuşatmayı kaldırdı. Ashaptan bazılarının Tâif halkına bedduada bulunmasını istemeleri üzerine daha önce yaptığı gibi yine, "Allahım, Sakifoğulları'na hidayet nasip eyle; onları müslüman olarak bize gönder!" diye dua etti.

Huneyn Savaşı'nda esir düşen Hevâzinliler'in serbest bırakılmasından sonra Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıp müslüman olan ve kendi kabilesiyle civar kabilelere âmil tayin edilen Mâlik b. Avf bölgedeki müşrik kabilelere karşı baskı politikası uygulamaya başladı. Bu arada Sakif ileri gelenlerinden Urve b. Mes'ûd da Medine'ye gelip İslâmiyet'i kabul etti ve Tâif'e gidecek kabilesinin ileri gelenlerini İslâm'a davet etmek için Resûl-i Ekrem'den izin istedi, fakat Tâif'e gittiğinde davet çalışması yaparken öldürüldü. Hatta Sakif'in kollarından Mâlik ve Ahlâf gerçekleştirmiş oldukları bu fiilden dolayı birbirleriyle övünme yarışına girdiler.

Mâlik b. Avf'ın baskılarından bunalan, Urve'nin haksız yere öldürülmesinin ardından Mekke pazarını kaybeden ve İslâmiyet'e giren komşu kabileler tarafından çepeçevre kuşatılan Sakifliler müslümanlarla savaşarak başa çıkamayacaklarını anlayınca 9 (630) yılında Medine'ye bir heyet göndermeye karar verdiler. Abdüvâfil b. Amr başkanlığındaki altı kişilik heyet müslüman olmak için namazdan ve zekâtтан muaf tutulmaları, Lât'a dokunulmaması, Tâif'in kutsal bölge ilan edilmesi, içki ve faize izin verilmesi gibi şartlar ileri sürdü. Tebük Seferi'nden döndükten sonra Sakif heyetiyle görüşen Hz. Peygamber, onları sadece bir süreliğine zekâtтан ve cihada katılmaktan muaf tutmayı kabul ettikten sonra heyetin en genç üyesi Osman b. Ebû'l-Âs'ı Tâif'e vali tayin etti ve Mugire b. Şu'be ile Sakif'le akrabalığı olan Ebû Süfyân'ı Lât Mâbedi'ni yıkmakla görevlendirdi. Kısa süre içinde İslâmiyet'i benimseyerek zekât ve cihadla ilgili yükümlülüklerini de yerine getirmeye başlayan Sakifliler ridde olayları sırasında İslâmiyet'e bağlılıklarını sürdürdüler ve Arap kabileleri içerisinde bir bütün halinde İslâmiyet'e bağlı kalan iki kabilelerden biri (diğeri Kureys) oldular (Taberî, III, 242). Tâif valisi tarafından gönderilen ve çoğunluğu Sakifliler'den oluşan birlikler önce Ezd,

Becile ve Has'am kabilelerinden irtidad edenlerle, ardından Yemen ve diğer bölgelerdeki isyancılarla savaştilar.

Sakifliler, Hulefâ-yi Râşidîn döneminden itibaren gerek askerlik gerekse bürokrasi alanlarında önemli görevlere getirildiler. Hz. Ömer, Irak cephesine yolladığı 1000 kişilik gönüllü birliğinin kumandanlığına Ebû Ubeyd es-Sekaff'ı getirdi. Ridde savaşlarında Nuceyr üzerine gönderilen birliğin kumandanı Mugire b. Şu'be, Kâdisiye ve Nihâvend savaşları öncesinde elçilik heyetlerinde görevlendirildi; ardından Basra ve Kûfe valiliği yaptı. Yine Hz. Ömer'in Bahreyn ve Uman valiliğine getirdiği Osman b. Ebû'l-Âs, Hz. Osman döneminde ele geçirdiği Rey, Erdeşir ve Sâbûr şehirlerinin bulunduğu bölgenin valiliğine tayin edildi. Hz. Ali de Tâif'in Sakifli valisini azletmekle birlikte bazı Sakifliler'i bürokraside görevlendirdi. Hz. Ali-Muâviye mücadelesine doğrudan katılmayan Sakifliler halifenin Hâriciler tarafından öldürülmesinden sonra Ümeyyegoğulları'na daha da yaklaştılar ve Hz. Hasan'ı hilâfetten çekilmeye ikna etmeye çalıştilar (Ya'kûbî, II, 215).

İslâm öncesinde Mekke ile Tâif arasındaki sosyal yakınlaşmada Benî Sakif'le Benî Ümeyye arasındaki ilişkilerin yoğunluğu Emevîler'in iktidarı ele geçirmesi üzerine yeniden eski heyecanına kavuştu. Benî Sakif'ten seçilen Haccâc b. Yûsuf, Mugire b. Şu'be, Ziyâd b. Ebîh, oğlu Ubeydullah ve Yûsuf b. Ömer gibi yöneticiler Emevî iktidarının sürdürülmesinde önemli rol oynadılar. Bunlardan bazıları, doğuda başta Horasan olmak üzere Irak'a bağlı ya da müstakil olarak yönetilen bölgelerde uzun süre yöneticilik yaptılar. Süleyman b. Abdülmelik dönemi dışında Yemen, Sakifli valiler tarafından yönetildi. Sakif kabilesi, Emevîler'in yıkılma sürecinde (744-750) bürokrasidaki etkinliğini büyük ölçüde kaybetti. Benî Sakif'ten siyasî ve askerî alanlar yanında çeşitli ilim dallarında da çok sayıda kişi yetişti. Bunlar arasında şair sahâbî Gaylân b. Seleme ile Câhiliye ve İslâm dönemlerinde yaşayan Arap hekimi Hâris b. Kelede sayılabilir.

Tâif anayurtları olarak kalmakla birlikte Sakifliler, İslâm fetihleri sırasında Arabistan'ın çeşitli bölgeleri yanında Irak, Hindistan, Sind, Kuzey Afrika ve Endülüs gibi fetihlerine iştirak ettikleri bölgelere yerleştiler. Bu arada Hz. Ömer'in Basra'yı kurmasında etkin rol oynarken daha sonra Endülüs Emevî Devleti'nin ortaya çıkmasına, Zeydiler'in Yemen ve çevresinde hâkimiyet kurmalarına önemli katkı sağladılar.

1814 yılında hac yolculuğuna çıkan J. Ludwig Burckhardt, Tâif ve çevresinde yaşayan halkın ekseriyetini Sakifliler'in oluşturduğunu, bir kısmı göçebe ise de çoğunun şehir hayatı yaşadığını ve Tâif'i Vehhâbîler'e karşı koruduklarını kaydetmektedir (*Travels in Arabia*, s. 84-85; *İA*, X, 98). 1916 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanan Abdullah b. Hüseyin'in saflarında yer alan Sakifliler, Abdülazîz b. Suûd'un 1924'te Tâif'i âni bir baskınla ele geçirmesinden sonra Suudi Arabistan Krallığı'nın idaresi altına girdiler. Günümüzde yedi alt kola ayrılan Sakifliler, Tâif'teki yoğunluklarını sürdürmektedir. Kabile mensuplarından bir kısmı başta Medine olmak üzere çevredeki merkezlerde bağ ve bahçe işlerinde çalışmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 341, 343; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 201-203; III, 955; İbn Sa'd, *et-Tabakât* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 164-165, 237-238; VI, 465-466; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Kahire 1987, I, 209-210; IV, 93, 127, 130-131, 182; Belâzûrî, *Ensâb* (Zekâr), I, 273-274, 427; II, 189-192; Ya'kûbî, *Târîh*, I, 249; II, 215; Taberî, *et-Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 242, 322, 441-446, 455, 457; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, IV, 121-122; Bekrî, *Mu'cem*, I, 78; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 186; J. L. Burckhardt, *Travels in Arabia*, London 1829, s. 84-88; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 142-157; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 498-499; Âtik b. Gays el-Bilâdî, *Mu'cemü kabâ'il-i'l-Hicâz*, Mekke 1403/1983, s. 68-69; M. Süleyman et-Tayyib, *Mevsû'atü'l-kabâ'il-i'l-'Arabîyye*, Kahire 1421/2001, V, 922-967; Âtif Abbas Hamîdî el-Kaysî, *Şakîf ve devrühâ fi't-târîh-i'l-garbiyyi'l-İslâmî hattâ evâhiri'l-'aşri'l-Ümevî*, Beyrut 1424/2003; İrfan Aycan, "Sakîf Kabilesi ve Tâif Şehrine İslâm Tarihi Açısından Bir Bakış", *Âcûlîd*, XXXIV (1993), s. 209-235; a.mlf., "Emevî İktidarının Devâmında Sakîf Kabilesinin Rolü", a.e., XXXVI (1997), s. 119-141; H. Lammens, "Sakîf", *İA*, X, 97-98; M. Lecker, "Thakîf", *El'* (İng.), X, 432.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

SAKİFETÜ BENÎ SÂİDE

(سقيفة بني ساعدة)

Medine'de

Hz. Ebû Bekir'in halife seçildiği yer.

Sözlükte "gölgelik, çardak" anlamına gelen **sakife** kelimesi, Medine'de İslâm öncesinden beri kabile mensuplarının hurma kurutmak gibi işlerde ortaklaşa kullandıkları ve toplantılar için bir araya geldikleri mekânları ifade eder. Sakîfetü Benî Sâide, Hazrec kabilesinin kollarından Sâideoğulları'na ait Bi'ribudâa yakınlarındaki gölgeliktir ve İslâm tarihinde Hz. Ebû Bekir'in halife seçildiği yer olması dolayı-